

Sylwetki twórców polskiego renesansu

- [Sylwetki twórców polskiego renesansu](#)

Sylwetki twórców polskiego renesansu

Karol Miller, „Odwiedziny Jana Zamojskiego w Czarnolesie”, 1877, Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Karol_Miller_-_Odwiedziny_Jana_Zamojskiego_w_Czarnolesie.jpg), domena publiczna

Ważne daty

1436-1501 – lata życia [Jana Ostroroga](#)

1457-1523 – lata życia [Macieja z Miechowa](#)

1482-1537 – lata życia [Andrzeja Krzyckiego](#)

1512-1589 – lata życia [Marcina Kromera](#)

1516-1543 – lata życia [Klemensa Janickiego](#)

ok. 1480-1533 – lata życia [Mikołaja Hussowczyka](#)

1485-1548 – lata życia [Jana Dantyszka](#)

1505-1569 – lata życia [Mikołaja Reja](#)

1522-1587 – lata życia [Andrzeja Patrycego](#)

1527-1603 – lata życia [Łukasza Górnickiego](#)

1530-1584 – lata życia [Jana Kochanowskiego](#)

1542-1605 – lata życia [Jana Zamojskiego](#)

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

II. W zakresie kompetencji kulturowych. Uczeń:

7. posiada podstawową wiedzę o następujących kluczowych zjawiskach z zakresu tradycji antycznej i recepcji antyku:

2) przetworzenia motywów kulturowych greckich i rzymskich w kulturze późniejszej, polskiej i światowej na płaszczyznach: literackiej, sztuk plastycznych, sztuk wizualnych;

14. potrafi rozpoznać i poddać interpretacji w kontekście kultury greckiej i rzymskiej oraz kultur późniejszych następujące kluczowe zjawiska z zakresu tradycji antycznej i recepcji antyku:

2) przetworzenia motywów kulturowych greckich i rzymskich w kulturze późniejszej polskiej i światowej na płaszczyznach: literackiej, sztuk plastycznych, sztuk wizualnych.

Nauczysz się

oceniać dorobek polskiego renesansu i wpływ polskich autorów na kulturę Europy;

opisywać sylwetki najważniejszych twórców polskiego renesansu;

wskazywać źródła antyku w dziełach polskiej kultury okresu renesansu;

wymieniać dzieła polskich twórców, nawiązujące do dorobku Greków i Rzymian.

Polacy studiują za granicą

W drugiej połowie XV w. coraz więcej Polaków udawało się za granicę, by kontynuować studia. W Europie najbardziej cenione były wówczas uniwersytety włoskie. Wpierw szczególnym zainteresowaniem cieszyło się bolońskie studium generalne – to tutaj studiował prawnik **Jan Ostroróg** (1436-1501), senator i autor bardzo ważnych pism politycznych. Jego *Memoriał o urządzeniu Rzeczypospolitej* (*Monumentum prō Reipublicae*

ordinatiōne) stanowił propozycję reform państwa, opisując m.in. pożądane relacje monarchii i przedstawicieli duchowieństwa. Absolwentem bolońskiej uczelni był również **Maciej z Miechowa** (1457–1523), kronikarz, wybitny lekarz i późniejszy wielokrotny rektor Akademii Krakowskiej. Maciej Miechowita przyczynił się do rozwoju krakowskich studiów medycznych, sprawował także funkcję nadwornego lekarza na dworze Zygmunta I Starego. Jego badania nad geografią i historią polskich ziem zaowocowały m.in. traktatem *O dwóch Sarmacjach* oraz *Kroniką Polski* (*Chronica Polōnōrum*), opisującą dzieje od czasów najdawniejszych do roku 1506.

Jan Ostrobróg podczas pisania Memoriału o naprawie Rzeczypospolitej, Zamek Cesarski w Poznaniu, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jan_Ostrobr%C3%B3g.jpg), CC BY-SA 4.0

Padwa – Alma Mater Polaków

W późniejszym czasie boloński ośrodek zaczęła wyprzedzać Padwa. W pierwszej połowie XVI w. studia w Padwie podjęło wielu Polaków: 49 przyszłych biskupów i opatów, 39 wojewodów i kasztelanów, 56 urzędników ziemskich i posłów sejmowych. Byli wśród nich najwybitniejsi przedstawiciele polskiego odrodzenia:

autor nieznan, „Marcin Kromer”, [w:] J. Kościński „Portrety królów polskich i ludzi sławnych z opisem krótkim ich życia”, 1829-1830, ipsb.nina.gov.pl, domena publiczna

Andrzej Patrycy Nidecki (1522–1587) – filolog i wydawca, późniejszy biskup. Pierwotnie związany z dworem biskupa kujawskiego Andrzeja Zebrzydowskiego. Dzięki swojemu mecenasowi mógł udać się do Padwy, gdzie poznał m.in. Jana Kochanowskiego. Będąc pod

silnym wpływem włoskich filologów, poświęcił się badaniu i komentowaniu prozy Cyserona. Swoje tłumaczenia i komentarze do dzieł Arpinaty wydawał następnie po powrocie do kraju. Sława uczonego filologa pozwoliła mu dostać się na dwór Zygmunta Augusta. Był również sekretarzem Anny Jagiellonki i Stefana Batorego.

Dominicus Custos, „Portret Jana Zamoyskiego”, 1601 [w:] Schrenck von Nozing, „Augustissimorum imperatorum”, Rijksmuseum, Amsterdam, Holandia, [wikimedia.org](https://www.wikimedia.org), domena publiczna

Alfons Matuszkiewicz, „Andrzej Krzycki”, 1864, [w:] „Katalog portretów osobistości polskich i obcych w Polsce działających”, t. 2, pod red. H. Widacka, Biblioteka Narodowa, Warszawa, domena publiczna

Klemens Janicki (1516–1543) – uznawany za ostatniego poetę polskiego odrodzenia, który pisał wyłącznie po łacinie. Jego protektorem był biskup Andrzej Krzycki. W Padwie studiował dwa lata, z Italii wracał już z laurem poetyckim. Studia we Włoszech i kontakt z dziedzictwem antyku mocno wpłynęły na twórczość Janicjusza. Swobodnie posługiwał się on klasyczną łaciną. Do najbardziej znanych zbiorów poematów Klemensa Janickiego należą *Żywoty arcybiskupów gnieźnieńskich* (*Vitae archiepiscoporum gnesnēnsium*), *Żywoty królów polskich opisane wierszem elegijnym* (*Vitae Rēgum Polonōrum elegiacō carmine dēscriptae*) oraz *Żale* (*Tristia*).

Łukasz Górnicki (1527–1603) – duchowny, bibliotekarz i sekretarz na dworze Zygmunta Augusta. Utrzymywał bliskie relacje z Andrzejem Patrycem Nideckim i Janem Kochanowskim. W Padwie przebywał dwa lata, podjął wówczas dodatkowe studia prawnicze. Górnicki znany jest ze swojej twórczości w języku polskim, są to jednak najczęściej tłumaczenia lub parafrazy wielkich dzieł literatury antycznej bądź włoskiej, w których starał się jak najwierniej oddać formę oryginału. Najbardziej znane dzieło to *Dworzanin polski*, opisujące obyczaje panujące wśród polskiego dworu i w ówczesnym Krakowie. Dzieło stanowiło parafrazę włoskiego utworu *Dworzanin* autorstwa Baldassare Castiglione.

Józef Buchbinder, „Portret Jana Kochanowskiego”, [w:] „Jana Kochanowskiego dzieła wszystkie.”, Józef Unger, Warszawa 1884, Biblioteka Narodowa, Domena publiczna

Erazmiańskie inspiracje

Na przedstawicieli polskiego odrodzenia wielki wpływ miała działalność Erazma z Rotterdamu, który był chętnie wydawany drukiem i czytany w Krakowie. Niektórym, tak jak Andrzejowi Zebrzydowskiemu, udawało się nawet pobierać nauki pod kierunkiem tego wybitnego humanisty. Erazm utożsamiany był z tzw. humanizmem chrześcijańskim, ceniono również jego zasługi dla rozwoju łaciny. Z jednej strony bowiem był on wielkim znawcą języka Rzymian, z drugiej uważał, że łacina powinna się rozwijać, a uczeni powinni się nią stale posługiwać. Stąd też jego prace filologiczne, dotyczące m.in. zagadnień

gramatycznych lub kwestii odpowiedniej wymowy języków klasycznych (*O poprawności łacińskiej i greckiej wymowy*). Erazm był w kontakcie z częścią polskich elit, a polscy humaniści chcieli nawet sprowadzić Rotterdamczyka do Krakowa, co niestety nigdy nie doszło do skutku.

Chrześcijański humanizm Erazma z Rotterdamu był wzorem do naśladowania dla Polaków i odcisnął duże piętno na ich twórczości. Inspiracje te wpłynęły na łacińskie wiersze **Jana Dantyszka** (1485–1548), dworską poezję wspomnianego już **Andrzeja Krzyckiego** (1482–1537), czy **Mikołaja Hussowczyka** (ok. 1480–1533), autora *Pieśni o żubrze*.

Podsumowanie

Kontakt polskich elit z europejskimi humanistami oraz zagraniczne studia Polaków doprowadziły do niezwykłego rozwoju polskiej poezji, jak również literatury historycznej i politycznej w XVI wieku. Dbłość o formę i rozwój literackiej łaciny pozwoliły polskim autorom pisać utwory doceniane również poza granicami Rzeczypospolitej. Z czasem jednak klimat intelektualnej Europy zaczyna się zmieniać. Humanisci rezygnują z twórczości wyłącznie łacińskiej, dotychczasowa rola języków klasycznych ulega zmianom. Rozpoczyna się era piśmiennictwa dwujęzycznego. Klemens Janicki jako ostatni pisze wyłącznie w języku łacińskim, młodszy od niego Jan Kochanowski zasłynie już przede wszystkim swoimi wierszami pisanymi w języku polskim. Tworzący w tym samym czasie **Mikołaj Rej** (1505–1569) przyczyni się do wzrostu znaczenia literackiej polszczyzny i nazywany będzie później *ojcem literatury polskiej*.

Karol Miller, „Odwiedziny Jana Zamojskiego w Czarnolesie”, 1877, Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Karol_Miller_-_Odwiedziny_Jana_Zamojskiego_w_Czarnolesie.jpg), domena publiczna

Zadania

Ćwiczenie 1

Przypomnij sobie, kto był autorem poniższych dzieł polskiego renesansu. Do każdego z twórców dopasuj odpowiedni tytuł dzieła.

Łukasz Górnicki

*Polska, czyli o położeniu, obyczajach,
urzędach i Rzeczypospolitej Królestwa
Polskiego*

Klemens Janicki

Żywoty arcybiskupów gnieźnieńskich

Marcin Kromer

Odprawa posłów greckich

Jan Kochanowski

Dworzanin polski

Ćwiczenie 2

Do poniższych nazwisk dodaj odpowiednie opisy:

Maciej z Miechowa

lekarz i rektor Akademii Krakowskiej

Andrzej Patrycy Nidecki

autor *Dworzanina polskiego*

Łukasz Górnicki

humanista, poeta i prymas Polski

Andrzej Krzycki

badacz i komentator prozy Cyserona

Ćwiczenie 3

Zaznacz prawdziwe zdania.

☐

Odprawa posłów greckich została wystawiona z okazji zaślubin Stefana Batorego i Anny Jagiellonki.

☐

Klemens Janicki pisał dystychem elegijnym żywoty polskich władców.

☐

Jan Zamojski był przeciwny próbom objęcia władzy w Rzeczypospolitej przez Habsburgów.

☐

Erazm z Rotterdamu cenił twórczość Andrzeja Krzyckiego.

☐

Jan Dantyszek jest autorem dzieła *O poprawności łacińskiej i greckiej wymowy*.

Ćwiczenie 4

Najważniejszym ośrodkiem studiów polskich humanistów było miasto:

☐ Rzym

☐ Paryż

☐ Padwa

Ćwiczenie 5

Majątkiem Jana Kochanowskiego był:

☐ Miechów

☐ Nidek

☐ Czarnolas

Ćwiczenie 6

Autorem *Pieśni o żubrze* był:

☐ Mikołaj Kopernik

☐ Jan Dantyszek

☐ Mikołaj Hussowczyk

Ćwiczenie 7

Ojcem literatury polskiej nazywamy:

☐ Łukasza Górnickiego

☐ Mikołaja Reja

☐ Klemensa Janickiego

Słowniki

Słownik pojęć

Łukasz Górnicki

duchowny, bibliotekarz i sekretarz na dworze Zygmunta Augusta. Utrzymywał bliskie relacje z Andrzejem Patrycem Nideckim i Janem Kochanowskim. Autor *Dworzanina polskiego*.

Klemens Janicki

ostatni poeta polskiego odrodzenia, który pisał wyłącznie po łacinie. Jego protektorem był biskup Andrzej Krzycki. Autor poetyckich *Żywotów arcybiskupów gnieźnieńskich* oraz *Żywotów królów polskich*.

Jan Kochanowski

humanista, tłumacz, poeta nadworny Stefana Batorego, sekretarz królewski i wojski sandomierski. Uważany za jednego z najwybitniej pisarzy polskiego renesansu, autor *Trenów* i *Fraszek*.

Marcin Kromer

teoretyk muzyki, historyk i dyplomata. Autor traktatu p.t. *Polska, czyli o położeniu, obyczajach, urządach i Rzeczypospolitej Królestwa Polskiego*.

Andrzej Krzycki

renesansowy poeta i mecenas; duchowny, sekretarz królewski, późniejszy biskup gnieźnieński i prymas.

Maciej z Miechowa

kronikarz, lekarz i późniejszy rektor Akademii Krakowskiej.

Andrzej Patrycy Nidecki

filolog i wydawca, późniejszy biskup. Pierwotnie związany z dworem biskupa kujawskiego Andrzeja Zebrzydowskiego. Poświęcił się badaniu i komentowaniu prozy Cyncerona. Był również sekretarzem Anny Jagiellonki i Stefana Batorego.

Jan Ostroróg

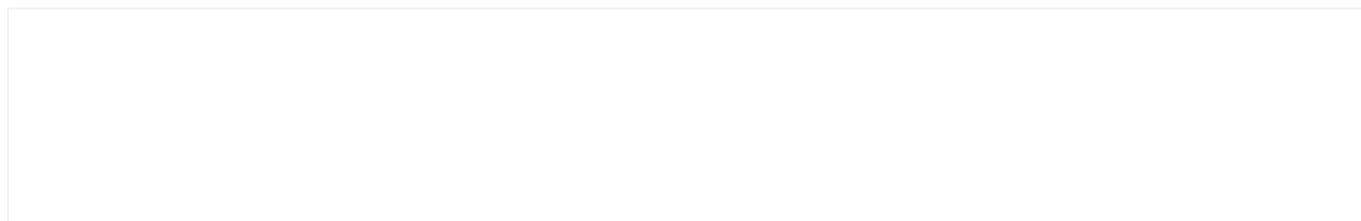
prawnik, senator i autor *Memoriału o urządzeniu Rzeczypospolitej*, który stanowił propozycję reform państwa, opisując m.in. pożądane relacje monarchii i przedstawicieli duchowieństwa.

Jan Zamojski

wpływowy magnat, humanista i mecenas w okresie polskiego renesansu. Był doradcą Zygmunta Augusta, Anny Jagiellonki i Stefana Batorego.

Słownik łacińsko-polski

Galeria dzieł sztuki

Jan Ostrobróg podczas pisania Memoriału o naprawie Rzeczypospolitej, Zamek Cesarski w Poznaniu, wikimedia.org, CC BY-SA 4.0

Bibliografia

L. Winniczuk (red.), *Słownik kultury antycznej*, Warszawa 1986.

S. Dubisz, *Język, historia, kultura*, Warszawa 2007.

A. W. Mikołajczak, *Łacina w kulturze polskiej*, Wrocław 1998.